SOPHIA BELLONCLE: DINCOLO DE MAREA CEA LARGĂ: MOBY DICK ȘI PROBLEMA SUFERINȚEI

Autor: Redacția Syntopic | 2 martie 2024

Un articol de Sophia Belloncle pentru VoegelinView

Articol original: Across the Great Sea: Moby-Dick and the Problem of Suffering

Traducere realizată de Emma Popescu, studentă la Facultatea de Filosofie, Universitatea din București, pentru stagiul de practică organizat în parteneriat cu redacția Syntopic.

Citind *Moby-Dick* de trei ori, mărturisesc că l-am citit de trei ori mai mult decât un om normal de douăzeci și ceva de ani. Oricât de neobișnuită aș fi, nu am (în mare parte) regrete în privința gusturilor mele dintr-un motiv simplu: dacă *Moby-Dick* a fost scris pentru cineva, atunci a fost scris pentru cei de douăzeci și ceva de ani.

Nu mă credeți? Deschideți voi înșivă paginile monstruozității lui Melville și veți descoperi ce vreau să spun. Veți găsi, sper, ceea ce găsesc de fiecare dată când mă întorc la capodopera literară a lui Melville – un sentiment de întoarcere acasă, de a recunoaște această lume tulburătoare și de nepătruns ca fiind a ta. Ceva despre aventura de vânătoare de balene a lui Ishmael mă face să mă simt în același timp confortabilă și inconfortabilă, de parcă acel noiembrie umed și ploios din sufletul meu, asemenea celui al lui Ishmael, ar suspina de satisfacție la întoarcerea mea liniștită pe navă. Poate asta fac eu în loc să mă revolt asupra lumii și vieții.

Nu sunt singura. *Moby-Dick* este o operă literară iubită, dar nu pentru că este ușor de înțeles. Poate că este iubită pentru că ne oferă întrebări dificile fără răspunsuri ușoare – pentru că vorbește direct inimii tânărului căutător care tocmai a început să vadă lumea așa cum este ea cu adevărat.

Îl avem pe căpitanul Ahab, nebunul cu picior de lemn mușcat de o balenă albă pe nume Moby Dick. Avem jurământul lui Ahab de a vâna Balena Albă, *„în jurul Bunei Speranțe și în jurul Cornului și în jurul Vârtejului Norvegian și în jurul flăcărilor pierzării”*[1], până va renunța la această vânătoare. Îl avem pe Starbuck, primul ofițer a cărui corectitudine morală și angajament față de datorie aproape îl salvează pe Ahab. Îl avem pe Ishmael, naratorul nostru curios, care scrie 752 de pagini (în copia mea) în încercarea sa zadarnică de a înțelege puterea lui Dumnezeu și a naturii. Și apoi avem însăși Balena Albă – reprezentarea misterului insondabil pe care îl urmăresc toate aceste personaje. Ce este Moby Dick? Este dreptatea divină a lui Dumnezeu sau mila lui necruțătoare? Este divinitate personificată sau șansă oarbă? Este crud sau bun? Ce naiba înseamnă „Balena Albă”?

Criticii literari încearcă de ani de zile să răspundă la această întrebare. Nu toată lumea este de acord cu răspunsul, dar cu toții suntem de acord cu întrebarea.

Ahab îl urmărește pe Moby Dick din cauza piciorului pierdut. Piciorul de lemn nu este un simbol romanțat, ci o imagine reală a suferinței umane. *„Nu este greu”*, întreabă Ahab, *„ca, dată fiind această povară obositoare pe care o port, un picior să fi fost smuls de sub mine?”*[2].

Piciorul lipsă îi provoacă lui Ahab durere fizică, mentală și emoțională; el înnebunește nu doar din cauza rănii, ci și din cauza nedreptății acesteia. În întâlnirea sa inițială cu Moby Dick, Ahab își făcea datoria ca orice vânător de balene obișnuit, vânând balene pentru a-și câștiga existența pentru soția și copilul său. Dar majoritatea vânătorilor de balene reușesc să-și păstreze ambele picioare și, din anumite motive, Ahab trebuie să îndure tot restul vieții doar cu unul. De ce? Dintre toți vânătorii de balene din lume, de ce Ahab?

În ciuda nebuniei demonice a lui Ahab, legiuni de cititori au găsit ceva înduioșător în el – și nu e de mirare. În inimile lor, lupta lui Ahab – și a lui Moby-Dick, în genere – este legată, în ambele cazuri, de problema suferinței.

Problema suferinței este o dilemă filozofică și teologică în care se întreabă cum poate exista suferința dacă Dumnezeu este deopotrivă complet bun și atotputernic. Dacă Dumnezeu este cu adevărat bun și dacă El este capabil să prevină suferința nevinovaților, de ce nu face asta? Eforturile de a rezolva problema suferinței sunt numite teodicee, din cuvintele grecești *theos*, care înseamnă „Dumnezeu”, și *dikē*, care înseamnă „dreptate”.

Acesta este punctul în care, susțin cu umilință, Moby-Dick își îndreaptă săgețile emoționale direct spre inima tânărului adult. Acest lucru nu înseamnă deloc că generația mai în vârstă este opacă în fața problemei suferinței. Subliniez pur și simplu că există o vârstă undeva între copilărie (în timpul căreia rămânem fericiți și ignoranți în ceea ce

privește mortalitatea și suferința și moartea) și vârsta mijlocie (în timpul căreia am ajuns, probabil, să acceptăm sobrul caracter inevitabil al suferinței umane), când ajungem pentru prima oară să ne dăm seama că nu suntem nemuritori. Nu suntem imuni la condiția umană. Vom suferi și noi. Și noi s-ar putea să pierdem un picior, o soție, un copil. Și noi vom fi supuși unor pedepse pe care nu le-am meritat – și noi, de asemenea, ne vom uita la dușmanii noștri cum primesc recompense pe care nu le-au meritat. Autoarea braziliană Clarice Lispector a exprimat succint această teamă bruscă, îngrozitoare, în ultimele cuvinte ale romanului ei, *The Hour of the Star*: *„Doamne, tocmai mi-am amintit că murim. Dar... dar și eu?*!”[3].

Această conștientizare se produce cândva între copilărie și maturitatea deplină, iar forța ei este teribilă. Dacă sunteți tineri, veți ști la ce mă refer. Dacă nu mai sunteți tineri, poate că vă veți aminti prima dată când ați suportat greutatea uluitoare a suferinței umane și ați recunoscut-o ca atare.

Deci, să zicem că ești tânăr, ți s-au deschis ochii cu privire la cunoașterea binelui și a răului și, bineînțeles, ești îngrozit, și ai dreptate să fii îngrozit, pentru că lumea este înfricoșătoare. Balena Albă se profilează ca un spectru în fața ta și nu știi ce este cu adevărat.

Dacă privim *Moby-Dick* ca pe o operă despre teodicee, vedem personajul Balenei Albe într-o nouă lumină. Moby Dick reprezintă mâna divină a lui Dumnezeu, suveranitatea Sa, puterea Sa inevitabilă și înfricoșătoare. Ne temem de Moby Dick și totuși suntem atrași de el. Ne întrebăm de ce Balena Albă îl alege pe Ahab, dintre toți oamenii, pentru o suferință și o judecată extraordinară. Oare Ahab își merită suferința? *Ne* merităm *noi* durerea? Sau judecata lui Dumnezeu este arbitrară?

Herman Melville nu a fost străin de aceste întrebări. Autorul nostru a fost crescut în Biserica Reformată olandeză și, în copilărie, a stat în biserică și a ascultat slujbe care predicau principiile de bază ale calvinismului: că Dumnezeu i-a predestinat pe unii la fericire veșnică și pe alții la damnare veșnică și că oamenii nu trebuie să pună la îndoială înțelepciunea divină a acestei alegeri. Nu există nimic ce poți face, spune calvinismul, pentru a-ți schimba soarta. Ești un vas pregătit fie pentru distrugere, fie pentru glorie.

Pe măsură ce a îmbătrânit, Melville a părăsit biserica. La fel ca Ishmael, a plecat pe mare. A lucrat drept cabanier; a naufragiat; a trăit ca prizonier printre canibali; a participat la o revoltă; a vânat balene. A urmărit misterul lui Dumnezeu în jurul lumii, chinuit în tot acest timp de viziunea justiției severe a lui Dumnezeu pe care i-o insuflase copilăria sa.

Pe 5 august 1850 – chiar înainte de a scrie cea mai mare parte a cărții *Moby-Dick* – Melville, în vârstă de 32 de ani, l-a întâlnit pe idolul său literar, Nathanael Hawthorne.

Timp de luni de zile, Melville a întreținut o corespondență literară intimă cu Hawthorne în timp ce scria *Moby-Dick*. În aceste scrisori, Melville și-a dezgolit sufletul torturat: îndoielile sale cu privire la Dumnezeu, incertitudinea sa cu privire la justiția divină, meditațiile sale asupra marilor mistere ale vieții și ale naturii. Aceste scrisori nu dezvăluie un autor cu o misiune clară, ci un om care nu s-a hotărât încă ce crede despre Dumnezeu.

Hawthorne a scris odată despre Melville că „nu poate nici să creadă, nici să se simtă confortabil în necredința sa”. Acest lucru nu ar trebui să ne surprindă, având în vedere natura acestui roman pe care l-a scris într-o frenezie febrilă. Este Balena Albă Dumnezeul calvinismului, care îi cruță pe cei aleși și îi zdrobește pe cei damnați? Chiar dacă este, ar trebui El să fie iubit și venerat, sau urât și vânat? Sau suferința este o chestiune de șansă arbitrară? Este disperarea răspunsul natural la condiția umană?

În 1852, la scurt timp după publicarea cărții *Moby-Dick*, Melville i-a scris o scrisoare soției lui Hawthorne, Sophia. Într-un moment de dulce sinceritate, Melville remarcă cât de ciudat este faptul că, deși ne este ușor să criticăm oamenii, devenim stânjeniți atunci când îi lăudăm. El deplânge acest fapt, spunând că, „deși știm ce ar trebui să fim; și ce ar fi foarte dulce și frumos să fim; totuși nu putem fi. Și asta este foarte trist. Viața este un lung Dardanele, draga mea doamnă, ale cărui maluri sunt strălucitoare, au flori, pe care vrem să le culegem, dar malul este prea înalt; și astfel plutim mereu, sperând să ajungem în sfârșit la un loc de aterizare –, dar ne aruncăm în marea cea largă! Totuși, spun geografii, chiar și atunci nu trebuie să disperăm, pentru că dincolo de marea cea largă, oricât de dezolantă și de pustie ar părea, se află toată Persia și ținuturile delicioase din jurul Damascului.[4]”

Acesta este lucrul uimitor la Herman Melville. În ciuda tuturor chinurilor sale teologice și în ciuda incertitudinii sale cu privire la natura lui Dumnezeu, totuși – cumva – a reușit să se agațe de speranța că undeva, dincolo de marea periculoasă, există un tărâm care ne va da Răspunsul, care ne va arăta ceea ce căutăm.

Astfel, Melville, el însuși tânăr, se luptă cu Dumnezeu în paginile operei sale *magna*. Dar, în cele din urmă, ce are Melville de spus despre Dumnezeu? Este El prieten sau dușman? Este El o judecată crudă sau o milă tandră? Care este răspunsul lui Melville la problema suferinței?

Ca personaj, Moby Dick pare cu siguranță crud. El atacă navele cu o vigoare aparent răuvoitoare; pare să se străduiască din răsputeri să provoace haos; pare plauzibil ca Balena Albă să vâneze balenierii la fel de mult ca și balenierii care o vânează pe ea.

Și totuși, la sfârșitul romanului, Ahab încearcă de trei ori să îl ucidă pe Moby Dick. Își coboară bărcile de vânătoare trei zile la rând, iar în primele două zile se întoarce la navă, fără succes în misiunea sa zadarnică. Când își coboară navele pentru ultima zi,

secundul său, Starbuck, se uită în larg și vede că Balena Albă nu înoată spre navă. Nu se pregătește să-l întâlnească pe Ahab în luptă. În schimb, înoată în largul mării – departe de Pequod. Starbuck îl strigă pe Ahab într-o ultimă încercare disperată de a-l împiedica pe căpitanul său să navigheze spre pierzanie:

> *„Oh! Ahab, strigă Starbuck, nu e prea târziu, chiar acum, în a treia zi, să renunți. Privește! Moby Dick nu te caută. Tu, tu ești cel care îl caută nebunește![5]”.*

„Moby Dick nu te caută”, spune Starbuck. Tu ești cel care îl caută nebunește. Indiferent de cum ar putea părea, poate – doar poate – Dumnezeu nu este autorul suferinței tale. Tu, poate, ți-ai adus o parte din ea asupra ta. O parte din ea este consecința directă a păcatului. Iar o parte din ea trebuie să aștepți să o înțelegi, pentru că misterul milei lui Dumnezeu este ascuns în spatele unui văl de un alb orbitor.

Care este răspunsul lui Melville? Indiferent de ceea ce susțin criticii literari, eu susțin că romanul nu ne oferă niciun răspuns. Moby Dick este crud și este bun. El este violență fără sens și este milă tandră. El este o fiară proastă și este mâna lui Dumnezeu. Ahab, Ishmael și chiar și Starbuck nu pot înțelege Balena Albă, așa cum nu pot înțelege nici fulgerul sau furtuna oceanică. Melville nu ne poate spune cine este Dumnezeu pentru că el nu știe. El doar speră – speră că Moby Dick nu îl caută pe el, speră că există un tărâm frumos dincolo de marea cea largă, în spatele vălului alb, și că, dacă navighează suficient de departe, îl va găsi într-o zi. Această speranță este tot ceea ce tânărul Melville are de oferit cititorilor săi, tineri și bătrâni. Dar poate că este suficientă.

La finalul romanului, când vârtejul lui Moby Dick absoarbe în cele din urmă Pequodul sfărâmat în adâncuri, ni se spune că „marele giulgiu al mării se rostogolea așa cum se rostogolea cu cinci mii de ani în urmă[6]”. Când aproape toți oamenii de pe vas mor, rămânem cu tăcerea fiecăruia dintre personajele pe care am ajuns să le cunoaștem și să le iubim – cu excepția lui Ishmael, singurul supraviețuitor al epavei.

Epilogul începe cu o aluzie la Cartea lui Iov: „Și numai eu am scăpat singur ca să-ți spun.[7]” Ca și servitorul din Cartea lui Iov, Ishmael ne dă vestea tragică și nici el nu are o explicație. Epilogul ne pune în poziția lui Iov. Noi suntem cei care suferă; noi suntem cei care trebuie să suporte pierderea. Care este, întreabă Melville, răspunsul nostru? Acum că am navigat ani de zile alături de aceste personaje, acum că le-am văzut murind fără să fie vina lor, ce vom spune acum despre Dumnezeu?

La urma urmei, Herman Melville a folosit 209.117 cuvinte întorcând întrebarea la nesfârșit și, în cele din urmă, recunoaște că nu are alt răspuns decât speranța. Pe ultima pagină, el vă cere chiar vouă răspunsul.

Voi ce aveți de zis?

NOTE

1. Traducere personală*: “round Good Hope, and round the Horn, and round the Norway Maelstrom, and round perdition’s flames”.* ↑
2. Traducere personală: *„Is it not hard […] “that with this weary load I bear, one poor leg should have been snatched from under me?”*. ↑
3. Idem*: „My God, I just remembered that we die. But—but me too?!”*. ↑
4. Traducere personală*: “though we know what we ought to be; and what it would be very sweet and beautiful to be; yet we can’t be it. That is most sad, too. Life is a long Dardenelles, my dear madam, the shores whereof are bright with flowers, which we want to pluck, but the bank is too high; and so we float on and on, hoping to come to a landing-place at last—but swoop! we launch into the great sea! Yet the geographers say, even then we must not despair, because across the great sea, however desolate and vacant it may look, lies all Persia and the delicious lands roundabout Damascus.”* ↑
5. Traducere personală*: “Oh! Ahab,” cried Starbuck, “not too late is it, even now, the third day, to desist. See! Moby Dick seeks thee not. It is thou, thou, that madly seekest him!”.* ↑
6. Traducere personală*: „great shroud of the sea rolled on as it rolled five thousand years ago.”* ↑
7. Traducere personală*: „And I only am escaped alone to tell thee.”* ↑

Imagine: Unsplash